

VI

HET VERMIJDEN VAN GEMIS, EEN VERLEIDING

Mochten we een positieve benadering van het gemis door kuisheid hebben kunnen bedenken, dan zou het te gemakkelijk zijn om te concluderen dat we het met gemak integreren, of dat het zonder moeite een bron van betekenis vormt in de dagelijkse routine van ons leven. Integendeel, we beschikken over indrukwekkende bronnen van creativiteit om te voorkomen dat we er al te hard mee geconfronteerd worden, ofwel door het op te vullen met alle beschikbare middelen, ofwel door het puur en eenvoudig te ontvluchten, onder uitstekende voorwendselen.

DE KLOOF VULLEN

In een preek voor Allerheiligen, waarvan we al een passage hebben gelezen, onthult Johannes Tauler hoe moeilijk het is voor het hart om zuiver te blijven, om vrij te blijven voor God:

"Zalig zijn de zuiveren van hart, want zij zullen God zien." Wat is een zuiver hart? Een zuiver hart is een hart dat vrij is en onthecht aan alle schepselen, opdat God er een lege en onbezette bodem in vindt, zodat wanneer het God behaagt om het hart in te gaan, Hij de bodem leeg, en vrij, en onbelemmerd vindt. Deze zuivere harten zullen God in waarheid zien; deze zuiverheid van hart wordt bezoedeld door het feit dat de mens zijn hart opzettelijk naar schepselen richt, er voldoening in vindt en zich erin verlustigt. Welnu, in dezelfde mate waarin hij voldoening vindt en zoekt in wat niet God is, neemt hij ook afstand van God, en zo wordt het beeld van God in hem verduisterd, zodat hij God niet langer in zichzelf kan zien, rustend in deze gedachte.
[Preek 71 voor Allerheiligen]

Zulke zuiverheid van hart is een staat die we niet voortdurend kunnen handhaven. Betekent dit dat de Rijnlandse mysticus het onmogelijke predikt op het gevaar af zijn toehoorders te ontmoedigen? Nee, als we begrijpen dat deze zuiverheid herontdekt moet worden, onvermoeibaar, in het bijzonder door ons bewust te worden van wat het hart belemmert, van al die wezens tot wie we ons hart wenden om het te vullen met een soort vraatzucht die troostrijker lijkt dan het verwelkomen van een ongreepbare God in een ziel die zich beschikbaar opstelt. En om de leegte te vullen is elk schepsel goed, elke activiteit is goed genoeg. Laten we eens kijken welke vorm dit kan aannemen in de levens die we vandaag leiden.

Doorwerken tot een burn-out

De religieuzen en priesters van vandaag worden geconfronteerd met een zeer grote vraag, of het nu gaat om pastoraal werk of zelfs in het kloostermilieu, waar de schaarste aan middelen een grote druk legt op degenen die de capaciteit hebben om het leven van de gemeenschap te dragen. De valkuil is dat deze overactiviteit opwindend kan zijn, tenminste voor een tijdje, omdat het de leemte opvult en een agenda vult, als men er niet in slaagt betekenis te geven aan een leven.

Pastores zijn een sociaal-professionele categorie die opvalt door de frequentie van burn-out: een onderzoek in een Italiaans bisdom vertoonde 38% van de priesters symptomen van burn-out. Volledig toegewijd aan een vorm van leven waar de criteria voor succes en evaluatie ongreepbaar zijn, geven ze zichzelf zonder maat. En, wat psychologisch en spiritueel gevaarlijk is, ze voelen niet de behoefte om op zoek te gaan naar een regulerende instantie buiten zichzelf. Je kunt als gelovige jezelf als enige referentie nemen voor de kwaliteit en betekenis van wat je doet. Net zoals de scrupuleuze persoon het contact met de Wet heeft verloren en het vermogen om te luisteren naar de woorden van een ander die hem uitnodigt om zijn waardeschaal en de morele evaluatie van zijn daden te veranderen, omdat hij zichzelf als enige morele referentie neemt, zo probeert de persoon in burn-out, of met het risico op burn-out, zichzelf op te offeren en te overtreffen zonder enige andere referentie. Hij staat alleen in de buitensporige investering die hij doet, hij alleen bepaalt de zin en betekenis ervan, terwijl hij niet in staat blijkt om de alarmsignalen te horen die tot hem gericht zijn.

Maar er schuilt nog een gevaar in deze vormen van onvoorzichtige toewijding aan activiteit: de kloof tussen persoonlijke investering en kerkelijke realiteit. Net als de minnaar die verbaasd staat te kijken als hij ontdekt dat bepaalde weekenden saai zijn, kunnen mensen die hun leven hebben gebaseerd op een radicale toewijding een schrijnende desillusie ervaren. Religieuze ambities zijn een voedingsbodem voor dit proces, omdat de toewijding aan de activiteit in eerste instantie wordt aangegaan op een hoog niveau van persoonlijk ideaal, vergezeld van een mogelijk fantastische voorstelling van wat de kerk is. Wanneer de banaliteit van het dagelijks leven en de ontdekking van de onontkoombare grenzen van elke instelling het oorspronkelijke ideaal in gevaar brengen, kan het individu in de verleiding komen om zijn heil te zoeken in zijn eigen activiteit, zijn eigen successen, om koste wat het kost het ideaal te redden dat onmisbaar is voor zijn identiteit. Zijn gevoel van eigenwaarde lijkt noodzakelijkerwijs gekoppeld aan zijn prestaties, aan het vullen van zijn agenda, aan de veelheid van contacten en vrienden op sociale netwerken. Deze overvloed voedt de illusie van het vullen van de leegte, het gemis dat zijn gevoelsleven kenmerkt en de desillusie aangaande zijn gemeenschapsleven.

Terwijl hij gelooft dat hij het heil verkondigt dat Christus heeft gebracht, worden religieuzen en priesters nooit beschermd tegen de verleiding om zichzelf als redder te zien, of erger nog, te denken dat niet Christus, maar hun eigen werk de bron van het heil is. Missionair werk dat erop gericht is het woord van verlossing te brengen aan hen die erop wachten, pastoraal werk dat in de clericale literatuur vaak wordt voorgesteld als het belangrijkste aandachtspunt, niet alleen wat betreft de activiteit van de priester, maar ook voor zijn geestelijk leven. Als we ervan overtuigd zijn dat de priester zichzelf aan God geeft door zich aan zijn mensen te geven - wat geen onjuiste, maar slechts een gedeeltelijke visie op het ambt is - zijn we gemakkelijk geneigd te denken dat de zin van zijn leven in deze vorm van geven te vinden is en dat hoe meer we onszelf geven, hoe zinvoller ons leven zal zijn. De zin van pater Chevrier, "*de priester is ... iemand die zich op laat eten*"¹, stond centraal in het onderricht op bepaalde vormingsplaatsen. Het lijkt er dus op dat je jezelf moet geven tot het punt van uitputting, een uitputting die niet als gevaarlijk wordt gezien omdat ze wordt geïnterpreteerd in het licht van het kruis van Christus, of er zelfs mee wordt geïdentificeerd, deze verwarring tussen de bronnen van verlossing voortzettend.

Het christelijke interpretatieve kader waarbinnen zo'n verdraaiing van pastorale of gemeenschapsactiviteiten zich kan ontwikkelen is gevaarlijk omdat daardoor het toedekken van het proces kan worden gevoed. De onbeperkte ontwikkeling van activiteiten is een bron van narcistisch genot waarvan het subject zich niet bewust is, omdat de Christusfiguur altijd tussen hem en zijn activiteit staat, niet als

---

¹ *Le prêtre est comme Jésus-Christ un homme dépouillé, un homme crucifié, un homme mangé* - Antoine Chevrier (1826-1879)

redder, maar als een model dat geïmiteerd moet worden, in een nooit eindigend streven naar superioriteit, want dat model is onnavolgbaar.

Door verantwoordelijkheden en lasten, hoe klein ook

Vooraf in het religieuze leven is er een nog verraderlijker manier om het tekort op te vullen: gehechtheid aan verantwoordelijkheden, zelfs als ze niet erg belangrijk zijn of niet veel tijd in beslag nemen. Omdat het moeilijk is, vooral voor mannen, om een houding van belangeloosheid en het eenvoudig aanbieden van je leven en tijd vol te houden zonder de vruchtbaarheid ervan te meten, kan de monnik in de verleiding komen om een sociale status op te bouwen in zijn gemeenschap, een identiteit die gekoppeld is aan zijn ambt. Ik herinner me dat ik tijdens een kloosterrecreatie een moment doorbracht met een tamelijk oude broeder, die me abrupt verliet met een air van belangrijkheid en zei: "Ik moet de wijn gaan aanvullen in de refter, want dat is mijn verantwoordelijkheid. En weet je, ik doe dit al twintig jaar, want de abt vertrouwt zoiets niet zomaar aan iemand toe...". Laat degenen die nooit spijt hebben gehad dat ze een positie hebben verlaten die ze leuk vonden, de eerste steen werpen ...

Het gaat hier om een beslissende kwestie voor het spirituele leven, namelijk ontdekken dat wat we zijn in de aanwezigheid van God belangrijker is dan wat we doen. Zijn liefde voor ieder van ons is onvoorwaardelijk en staat niet in verhouding tot de titels en ambten die we bekleden. Er komt een dag waarop leeftijd en ziekte ons zullen ontdoen van al deze elementen die onze identiteit lijken te vormen, terwijl ze in feite vaak niet meer zijn dan krukken voor ons falende geloof in Gods liefde.

Door verleiding

Beklemd door gemis kan de priester of religieus ook proberen het gemis op te vullen door te veronderstellen dat hij de ander kan gebruiken, niet voor genitale bevrediging, maar ter bevestiging van zichzelf. Hij gebruikt vormen van verleiding die moeilijk als zodanig herkenbaar zijn omdat ze niet worden uitgeoefend als een zoektocht naar een seksuele partner. Hij flirt niet, hij maakt nooit dubbelzinnige gebaren, maar de manier waarop hij kijkt, de manier waarop hij zijn stem gebruikt, de manier waarop hij over zichzelf praat zijn allemaal onderdeel van een expliciete verleiding, dat wil zeggen: de ander naar zichzelf toe leiden.

Op een zomer zat ik in de Parijse metro en er stapte een jonge priester in. Hij droeg een Romeinse kraag, maar hij was erg gebruid, zijn mouwen waren opgestroopt en zijn lichaam was zo perfect dat het niemand onverschillig liet. Deze man probeerde ons ongetwijfeld niet te verleiden, hij was waarschijnlijk trouw aan zijn verplichtingen, maar hij voerde subtiel verleidingsprocessen door die niet strookten met de duidelijke bevestiging van zijn priesterlijke identiteit. Betekent dit dat priesters lelijk, ziekelijk en bleek moeten zijn? Uiteraard niet! Maar deze ervaring gaf me wel stof tot nadenken over verleiding: het is de vraag of je jezelf en de schoonheid van je eigen lichaam moet benadrukken en tegelijkertijd door middel van je kleding moet laten zien dat dit lichaam ontoegankelijk is. Deze klerikale Don Juan gaf me de indruk dat hij speelde met het verlangen van de ander, met een iets te openlijke onschuld.

Toen ik voor dit boek de literatuur over kuisheid onderzocht, realiseerde ik me dat mensen lange tijd nogal ongenueanceerd beweerden dat vrouwen het gevaar vormden voor priesters en religieuzen. Vandaag de dag zouden zulke uitspraken ongepast zijn, zo erg zelfs dat ik deze teksten niet durfde te citeren. Maar pas op voor de slinger die terugzwaait ... Sommige mensen zijn er zo van overtuigd dat ze vrij zijn en dat vrouwen veilig zijn, dat hun onverantwoordelijke gedrag tragedies veroorzaakt voor de vrouwen in hun leven. In deze situaties kunnen mannen zich niet voorstellen wat hun eigen manier van zijn zou kunnen oproepen en weten ze niet wat ze moeten doen als ze ontdekken welke beroering

ze hebben veroorzaakt. Zowel voor de mensen om ons heen als voor onszelf is het waarschijnlijk verstandig om onszelf voor eens en altijd duidelijk te maken dat verleiding in alle richtingen werkt, dat het feit dat je priester bent niet betekent dat je niet aantrekkelijk of zelfs verleidelijk bent; dat iedereen verliefd kan worden op iedereen, ongeacht het geslacht. Een groot aantal emotionele problemen heeft te maken met de projectie van onze problemen op anderen: dit leidt tot achteloosheid, onvoorzichtigheid en allerlei bezitsspelletjes. De morele fout ligt dan vooral bij een ethiek van respect voor anderen; en respect voor seksuele onthouding kan dienen als een scherm om de omvang van de schade niet te hoeven zien. We denken dat we in kuisheid leven terwijl we de ander volledig in bezit hebben en gebruiken.

Nogmaals, het is erg simplistisch om kuisheid alleen te beschouwen in termen van onthouding van genitale seksualiteit. Deze reductie kan leiden tot het idee dat het naleven van de regel van onthouding voldoende is om elk ander gedrag acceptabel te maken. Zo'n houding is comfortabel en stelt ons in staat om te dromen dat als we seksueel onberispelijk zijn omdat we geen seksuele relaties hebben, we er vanaf zijn en de zaak afgedaan is. Fatale vergissing: in de tussentijd, beschut achter het scherm van je onthouding, geef je je over aan ongebreidelde verleiding, verzamel je een geboeid en gefascineerd publiek om je heen, of ontwikkel je een versmolten (fusionele, symbiotische) relatie met iemand, man of vrouw, een relatie die je niet in twijfel trekt onder het voorwendsel dat de daad niet is verricht. Uiteindelijk kan dit verleidelijke gedrag ook een stempel drukken op ons geestelijk leven en onze relatie met God, want we zijn in staat om onszelf voor hem te presenteren in gebed en dezelfde kunstgrepen te gebruiken om zijn blik te trekken, of een relatie aan te gaan die net zo versmolten is. Vertrouwdheid met God is op zich niet slecht, maar het kan leiden tot de illusie van de aanwezigheid van een weldadig object van liefde, altijd beschikbaar, onuitputtelijk, aanwezig tot mijn dienst om me gerust te stellen. Als ik me verbeeld dat ik God aan het verleiden ben of dat ik in een versmolten relatie met Hem leef, dan ben ik in de aanwezigheid van een afgod, de vrucht van mijn verbeelding, en niet van God. De Bijbelse profeten gebruikten zeer grove formules om de prostitutie aan te klagen die afgoderij is, de vervalsing van een relatie die noch God noch de mens respecteert.

We moeten nadenken over hoe we in kuisheid leven, hoe we liefhebben door vrij te laten en vrij te worden, op alle gebieden van het leven en in ons ambt: kuisheid in de liturgie, omdat men kan proberen de gemeente te verleiden of te bezitten door prediking, zang, iemands manier van vieren, van bekeken worden door een stille en aandachtige menigte; kuisheid in relaties, wat niet betekent dat men zich onthoudt van relaties; kuisheid in het gebed, omdat men kan proberen God te verleiden of te bezitten, een kuisheid die grotendeels verloopt via respect voor Gods transcendentie, een radicale andersheid die van mij vraagt Hem niet te behandelen als een maatje en nog minder als iemand die mij ten dienste zou staan.

Door het spirituele leven

Het geestelijke leven kan ook gebruikt worden om het gemis teniet te doen. Geestelijk leven heeft zeker een essentiële plaats in de levensbalans van degenen die zich inzetten voor kuisheid. Zonder een sterke en voortdurende betrokkenheid bij het geestelijke leven zou zo'n bestaan zinloos zijn. Het is het spirituele leven dat het fundament en de bron van eenheid is van onze manier van leven. Maar laten we niet denken dat het geestelijk leven er is om het gat op te vullen. Het vult het niet, het geeft het betekenis. En dit kan op twee manieren worden opgevat. Aan de ene kant vult het spirituele leven de emotionele kloof niet, omdat de relatie tussen de mens en God niet in hetzelfde register staat. We spreken in beide gevallen over liefde, maar we kunnen dat alleen doen als we ons er goed van bewust zijn dat we het niet over dezelfde liefde en dezelfde manieren van liefhebben hebben. God neemt me niet in zijn armen, en hoe royaal je jezelf ook overgeeft aan gebed, je zult 's nachts nog steeds alleen

in bed liggen. Het religieuze leven van mannen is minder beïnvloed dan dat van vrouwen door de presentatie van het spirituele leven als een huwelijk met Christus. Maar een verstoring van het evenwicht is altijd mogelijk. Ik heb priesters wel eens horen zeggen: "Mijn brevier is mijn vrouw...", op dezelfde manier waarop soldaten een identieke vergelijking gebruiken voor hun vuurwapen... Dit was zeker om uitdrukking te geven aan de dagelijkse trouw die ze jegens hun brevier voelden, maar het kan op den duur verontrustende beelden oproepen als we ons gaan voorstellen dat het goddelijk ambt de plaats inneemt van het huwelijksleven in ons leven.

De rakelingse nadering van het affectieve leven en het spirituele leven kan men ook bevragen door te benadrukken dat het spirituele leven, verre van de leegte te vullen, noodzakelijkerwijs een element van gemis met zich meebrengt. Gebrek en onvolledigheid zijn een integraal onderdeel van de christelijke spirituele ervaring, die nooit beweert God te bezitten of zijn mysterie te doorgronden. Ze gaat "*van begin naar begin naar begin, zonder einde*" [Gregorius van Nyssa] en kan zichzelf nooit als vervuld of vol beschouwen, omdat wat we tegenkomen, wat we weten van het mysterie van God, alleen maar ons verlangen opwekt om Hem te kennen en te ontmoeten. Als we het begrijpen, is het niet God waar we het over hebben. We mogen dan wel denken dat het geestelijk leven ons voedt, dat het ons leven geeft, maar niet dat het ons vervult tot het punt waarop we geen enkele vorm van gemis ervaren, en dus ook geen enkele vorm van verlangen.

Net zoals we situaties zijn tegengekomen waarin jonge mensen priester willen worden en het celibaat accepteren als voorwaarde om dit te bereiken, zonder er echt voor te kiezen, zo kan hier de tegenovergestelde situatie worden opgeroepen. In seminaries en noviciaten is het niet ongevoel dat mannen zich aandienen, die soms de middelbare leeftijd naderen, die om allerlei redenen niet de kans hebben gehad om te trouwen en die een leven als volgeling van Christus voor ogen hebben om hun celibaat zin of een religieuze kleur te geven. Maar single zijn is geen voldoende teken van de aanwezigheid van een roeping. Het geestelijk leven wordt dan gezien als een middel om een leemte op te vullen en het risico is groot dat het op zichzelf gericht is en niet op God.

Door radicaliteit

Laten we tot slot nog een laatste manier noemen om het gemis aan te vullen. Het ligt dicht bij de vorige: de radicaliteit van de keuzes die we hebben gemaakt, een radicaliteit die vaak erg aantrekkelijk is voor jongere mensen. Bij het bestuderen van de context waarin de toewijding aan kuisheid wordt ervaren, zijn we deze adolescente houding tegengekomen die geen middenweg kent tussen wat 'fantastisch' en wat 'rotzooi' is, tussen alles en niets. Zo'n houding kan alle kleuren van de deugd hebben, want de inzet om Christus na te volgen kan verlangd worden als een radicale keuze - dit is wat het monastieke leven sinds de eerste eeuwen heeft bepaald. Maar deze radicaliteit moet worden gecombineerd met het vermogen om onze eigen complexiteit te accepteren. We zullen ons nooit volledig en radicaal aan God kunnen overgeven, en dat komt niet alleen door onze zondigheid. Het kost vele jaren van het volgen van Christus om te ontdekken dat de totale gave van onszelf ook de gave van onze zwakheid, onze ambivalentie en onze angst omvat. Het is van vitaal belang om de radicale aard van religieus leven niet te verwarren met een alles-of-niets houding. Een goed teken van de juistheid van ons begrip van kuisheid is ons vermogen om het deel in het geheel te integreren, of het nu gaat om een deel van ons leven, een gebeurtenis, een deel van ons lichaam. Ben ik bereid om Christus te volgen met mijn hele wezen, niet een gefantaseerde totaliteit, maar de huidige heelheid van mijn geschiedenis, mijn lichaam, mijn verbeelding, enzovoort? Zoals we hebben gezien, plaatst de keuze om Christus te volgen ons niet in een absolute toestand die buiten onze menselijke conditie ligt. Het is het begin van een lange reis van bekering, waarvan we ons de omvang niet kunnen voorstellen als we eraan beginnen in de veronderstelling dat we "alles achter ons hebben gelaten". Eeuwenlang hebben

monniken nederig de gelofte afgelegd zich te bekeren, wat duidelijk laat zien dat het werk niet wordt bereikt door simpelweg te besluiten de wereld te ontvluchten. Er schuilt een grote nederigheid en realiteitszin in het onvermoeibaar herhalen, zoals het monastieke ritueel doet bij de professie en op de verjaardagen van de professie, van vers 116 van Psalm 118: *"Neem mij aan Heer, volgens uw woord en ik zal leven – en stel mij niet teleur in mijn verwachting."* Ik zal mijn leven doorbrengen met wachten en verlangen naar God, vertrouwend op zijn belofte en niet op mijn eigen kracht.

VLUCHTEN VOOR GEBREK

Een gevaarlijkere manier om gebrek te vermijden is om ervoor weg te rennen. We kunnen ons bewust worden van onze pogingen om het gemis aan te vullen en zo de afgoden herkennen die de ruimte bezetten. Maar het is veel moeilijker om situaties te onderscheiden waarin gebrek wordt vermeden om veel diepere, en meestal onbewuste, redenen. Er zijn veel meer of minder subtiele manieren om dit te doen onder het mom van een deugd, terwijl het in feite alleen maar om trots gaat. We hebben één vorm hiervan gezien in de manier waarop we naar onze tekortkomingen kijken. We kunnen ook geestelijke camouflage gebruiken om psychologische gebreken te verhullen die ons onbekwaam maken om relaties aan te gaan.

Kuisheid verwarren met almacht

De meest angstaanjagende vervalsing van kuisheid is almacht, de buitensporige trots die wordt opgewekt door de illusie een hoog niveau van zelfbeheersing te hebben bereikt. Voor mannen is het vaak een pijnlijke bekering om te ontdekken dat kuisheid meer te maken heeft met nederigheid dan met volledige beheersing over jezelf en je lichaam. Kuisheid vereist zelfbeheersing, maar ziet af van totale beheersing. De kuis persoon accepteert dat er altijd gebieden of momenten van verwarring zullen zijn. Hij accepteert dat hij niet alles van zichzelf begrijpt. Soms heeft men een obsessieve behoefte, die op zich niet kuis, is aan het doorgronden en analyseren van zichzelf.

We hebben het erover gehad dat deze zucht naar zelfbeheersing - in de zin van een foutloze macht over zichzelf, niet alleen over je lichaam, maar ook over je verlangens of gedachten - vaak infiltreert in spirituele verhandelingen die de nadruk leggen op het loslaten. We hebben gezien dat het een diepgaand effect heeft op de aanzienlijke inspanningen die veel van onze tijdgenoten zich getroosten om een hoog niveau van sport- of dieetprestaties te bereiken. De cultus van beheersing, die voortkomt uit een dualistische opvatting van de mens, maakt van het lichaam een instrument dat het subject tot zijn beschikking heeft. Het lijkt misschien deugdzaam om kuisheid voor te stellen als de heerschappij die de ziel over het lichaam uitoefent, het spirituele over het dierlijke, maar het is niet christelijk als zo'n heerschappij wordt opgevat als een vorm van slavernij en niet als de integratie van het lichamelijke, het gevoelige en het rationele in een harmonie die hersteld wordt door de genade van God. Het gaat er niet om het lichaam te onderwerpen, het gaat erom het te integreren in een leven dat alleen spiritueel zal zijn als het ook lichamenlijk is, waardoor het lichaam de plaats krijgt die het toekomt, secundair, zeker, maar onmisbaar.

Als zelfbeheersing een afgod wordt en elke mislukking, hoe klein ook, als een persoonlijke nederlaag wordt ervaren, dan is dat een teken dat er meer belang wordt gehecht aan de macht die over zichzelf wordt uitgeoefend dan aan de macht in wiens Naam er gestreden moet worden. Kuisheid brengt een zekere strijd met zich mee - in ieder geval op bepaalde momenten in het leven - en vereist een vorm van ascese, maar het is geen uitzinnige zoektocht naar almacht die het subject over zichzelf uitoefent. Het is de moeite waard om regelmatig terug te keren naar de bescheidenheid en wijsheid van het

gebod dat Micha verkondigt: "*De Heer heeft u gezegd wat goed is, mens, en wat Hij van u verlangt: Hij wil niets anders dan dat gij u houdt aan het recht, dat gij de trouw eerbiedigt, en u tegenover uw God ootmoedig gedraagt.*" [Mi 6, 8] Niets anders dan nederig te wandelen met mijn God ... - wat een vernedering als we ernaar dorsten om hoogstandjes te doen! Maar het kan een prestatie zijn, of op zijn minst een grote uitdaging, om recht te doen en goedheid lief te hebben. Het verschil met almacht is dat het gaat om onze relaties met anderen, en niet om een zoektocht naar perfectie die zich tussen de betrokkene en zichzelf afspeelt.

Afstand doen van controle over anderen is het andere facet van afstand doen van almacht. Een belangrijk aspect van kuisheid is het afstand doen van het bezit van de ander. Dit kan moeilijk te herkennen zijn, omdat we ook hier veel manieren van bezitten hebben zonder fysiek gebaar. Hoe gaan we om met het feit dat de jongeren die we kennen ons op een gegeven moment verlaten, dat ze het pastoraat of de beweging waarvoor wij verantwoordelijk zijn verlaten om hun zoektocht elders voort te zetten? Het belangrijkste is dat ze op zoek zijn naar God. Er is een manier om contact te houden, om naar nieuwtjes te vragen, die een vorm van bezetenheid of jaloezie verbergt ten opzichte van degenen die nu de invloed uitoefenen die wij hadden uitgeoefend, of die we hadden willen uitoefenen. Het model op dit gebied, het model voor elk apostolaat, elke prediking, na Christus, is Johannes de Doper: "*Hij moet groter worden en ik kleiner*". [Joh 3,30]

Onvermogen verwarren met kuisheid

Zo'n titel lijkt misschien grof². En toch moet worden benadrukt dat de afwezigheid van seksueel verlangen, of van seksuele activiteit, niet moet worden verward met de deugd van kuisheid. Natuurlijk wil ik hiermee niet in twijfel trekken dat een aan God gewijd en evenwichtig geleid leven kan leiden tot een kalmering van het seksuele verlangen. Maar dit kan niet worden gezien als een teken van de aanwezigheid of groei van de deugd van kuisheid. Er kunnen situaties zijn van min of meer pathologische aard, waar de toegang tot het verlangen zo geblokkeerd is, zo gecensureerd, dat het resultaat deze schijnbare vrede is waarvan de basis verre van theologisch is. Het is altijd mogelijk dat de kracht van het verlangen op een dag, op de een of andere manier, de strakste sloten zal verbrijzelen. Onthouding kan eerder neurotische dan mystieke oorzaken hebben. Angst voor seksualiteit, emotionele onvolwassenheid, schaamte over je eigen lichaam of verlangens - dit zijn allemaal geen deugden. Aan de andere kant brengt een religieus of priester vaak zijn hele leven door in een zekere strijd, in een ongemakkelijke wandeling over het pad van kuisheid, altijd wetend dat hij kwetsbaar is, zich regelmatig realiserend dat hij bezig is met het aangaan van relaties die te bezitterig zijn: hij mag dan misschien geen vrede kennen of "de stilte van de organen" in zijn seksualiteit, maar hij vecht de goede strijd voor God en versterkt de deugd van kuisheid door elke keuze die hij maakt.

Weglopen voor de complexiteit van menselijke relaties

Toen ik de gelegenheid had om met vrienden te praten over dit boek dat ik aan het schrijven was, werd me verschillende keren gezegd, vooral door vrouwen, hoe moeilijk het is voor leken om relaties aan te gaan met religieuzen of priesters die de indruk wekken ontoegankelijk te zijn en zich beschermen achter een habijt, een kerkelijke status of een vorm van kilte die bedoeld is om iedereen op afstand te houden die hen probeert te benaderen. Ook hier is dergelijk gedrag niet noodzakelijkerwijs een teken van de ontwikkeling van de deugd van kuisheid. Emotionele volwassenheid bestaat niet uit het bouwen van een muur om jezelf heen, maar uit het kunnen aangaan van relaties met anderen zonder alleen jezelf als referentiepunt te nemen. De ontwikkeling van kuisheid wordt niet afgemeten aan het onvermogen om anderen in vertrouwen te nemen of om kwetsbaar te zijn. Het is goed om te zien dat de

---

² *impuissance* kan ook 'impotentie' betekenen

literatuur over religieus leven de laatste decennia de mogelijkheid heeft herontdekt om over vriendschap en de rijkdom ervan te praten. Zolang we gefocust waren op de strijd tegen de beruchte 'bijzondere vriendschappen' was er niets van dit alles mogelijk, omdat de naam 'vriendschap' werd gebruikt om liefdesrelaties en versmolten relaties aan te duiden die degenen die ze beleven, afsnijden van de gemeenschap om hen heen. Zulke relaties zijn zeker niet verenigbaar met de keuze voor religieus leven, maar ze mogen niet verward worden met vriendschap.

Durven te leven in relaties van diepe vriendschap met een paar mensen, mannen of vrouwen, is zich durven inzetten voor complexiteit. Om vriendschap te beleven is het nodig om geen klerikale of hiërarchische status naar voren te schuiven, maar je te laten bereiken en kennen, precies zoals je bent. Vriendschap is niet per se een lange, rustige rivier, ook al brengt het een diepgaande ervaring van geborgenheid in gedeeld vertrouwen. Maar het kan moeilijkere periodes doormaken, wanneer we het lastig vinden om elkaar te begrijpen, wanneer de jarenlange relatiestijl begint te eroderen, wanneer de verwachtingen van de een niet meer overeenkomen met die van de ander. Zo'n vragen nodigen uit om trouw te zijn op een volwassen manier: was ik trouw aan wat de vriend mij bracht, of aan hem, met al zijn mysterie?

We zullen nog terugkomen op deze essentiële plaats van vriendschap in het evenwicht van degenen die zich inzetten voor celibaat en kuisheid, maar het moet hier genoemd worden als een herinnering aan de uitdaging die de complexiteit van relaties met zich meebrengt. Kuisheid zien als een manier om aan deze complexiteit te ontsnappen door een eenvoudig en eenduidig gedrag te vertonen dat gebaseerd is op een amputatie van een groot deel van iemands menselijkheid, is geen oplossing die op de lange termijn vol te houden is. Het is de beste manier om je voor te bereiden op explosies die des te gewelddadiger zijn omdat we ze niet hebben zien aankomen, of om een menselijke en apostolische steriliteit te ontwikkelen die samenhangt met het feit dat het woord niet langer geworteld is in de diepte van de menselijkheid van de spreker. Maar al te vaak ontmoeten we in de Kerk mannen die vriendelijk zijn tegen iedereen, maar die terugdeinzen voor elke relatie waarbij ze een beetje betrokken zijn, omdat ze denken dat ze van niemand mogen houden om van iedereen te kunnen houden.

Een andere plek waar de complexiteit van menselijke relaties wordt ervaren, is in de pastorale relaties met jonge mensen, die een groot deel uitmaken van het leven van jonge priesters en religieuzen. Hier spelen complexe identificatieverschijnselen.

Veel roepingen beginnen met het contact met een priester of religieus die een voorbeeld geeft dat indruk maakt op jonge mensen en hen doet denken: *waarom ik niet? Zou ik niet zoals hij kunnen zijn?* Daar is niets dramatisch aan, het is de basis van het proces waardoor we volwassen worden. Identificatie is, net als andere psychologische processen, een goede zaak als het onder de juiste omstandigheden plaatsvindt, in het bijzonder in omstandigheden van vrijheid, en als er ook een einde aan komt. Het kan echter aanleiding geven tot ongepaste reacties in de volwassene, in de vorm van identificatie als tegenprestatie. Het kan een pastor zijn die probeert zo veel mogelijk te lijken op het beeld van de priester of religieus dat door de jongere wordt geïdealiseerd, tot op het punt van het spelen van een kunstmatige rol. Maar soms lijkt deze identificatierol van de volwassene te zwaar en zal de volwassene zich in plaats daarvan identificeren met de jongeren in een vorm van regressie, waarbij hij een tiener onder de tieners wordt.

Volwassenen in contact met jongeren zijn er niet om de idealisering van de adolescentie aan te moedigen, maar om volwassenheid wenselijk te maken. Natuurlijk gaat het er niet om jongeren de hele dag te wijzen op hun gebrek aan realisme en hun naïviteit, maar we moeten ook niet het idee versterken dat ze zich op de mooiste leeftijd van hun leven bevinden. In de kerk van vandaag zijn we echter

nogal gefascineerd door de "woorden van jongeren" en hun woordenschat. Hoe kunnen we volwassenheid wenselijk maken als we ons er zelf niet erg prettig bij voelen?

Jonge priesters brengen vaak een groot deel van hun bediening door met jongeren of adolescenten. Maar in een levensfase waarin je de affectieve weg in je eigen leven als priester moet vinden, is het moeilijk om een populatie te benaderen die op dit gebied evenmin stabiele referenties heeft. Vandaar de verleiding om ofwel hun schommelingen te volgen, ofwel hen een façade van stabiliteit voor te houden waarachter jongeren vaak kwetsbaarheid zien. Van de volwassenen die met jongeren in contact komen wordt niet gevraagd om zelf oriëntatiepunt te zijn, maar om te laten zien dat men oriëntatiepunten hééft. Men kan dit doen door in alle rust te leven met de verschillen die structuur geven aan het volwassen leven: respect voor het verschil tussen mij en de ander, voor seksueel verschil, voor generatieverschil.